

İSLAM HUKUKUNDA HAYVANLARIN YAŞAMA HAKLARI BAĞLAMINDA KÖPEKLERİN ÖLDÜRÜLMELERİ SORUNU*

Prof. Dr. Adnan KOŐUM**

Özet: Kuşkusuz evcil hayvan olması ve birtakım özel kabiliyetleri sebebiyle insanların en çok yararlandıkları hayvanlardan biri de köpeklerdir. Bu konuda geçmişten beri harearetle tartışılan temel konulardan biri köpeklerin öldürülmesi meselesidir. Günümüzde hayvan hakları hareketlerinin giderek artan etkisiyle mesele daha da yoğunluk ve önem kazanmıştır. Sahih hadis kaynaklarında köpeklerin öldürülmelerine ilişkin bazı rivayetlerin mevcudiyeti, bazı çevrelerde İslam hakkında olumsuz yargılara sebebiyet vermiştir. Bu çalışmada konu ile ilgili rivayetler farklı açılardan bağlamaları ile incelemeye ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Netice itibariyle ilgili rivayetlerin hayvanların zarar verme gibi meşru durumlara has olduğu, hayvan haklarına aykırılık teşkil etmediği ve diğer bazı olumlu rivayetler de göz önünde bulundurulduğunda kendi döneminin şartlarına göre yorumlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hayvan Hakları, Köpeklerin Öldürülmesi, Hadisler.

The Issue of Killing The Dogs In The Context of Animals Rights In Islamic Law

Abstract: Undoubtedly, a certain type of animals which the humanbeing benefits the most is the dogs, because of their domestic animal and having some special abilities. In this respect, one of the main issues that has always been hotly debated is the matter of the killing the dogs. Today, due to the increasing effects of animal rights movements, this matter has gained even more intensity and importance. The presence of some narrations in authentic hadith sources relating to the killing of dogs has given rise to negative judgments about Islam in certain circles. In this study, these narrations on the subject were subjected to examination and evaluation with their contexts from different angles. As a result, it was concluded that the narrations about the harmfulness of animals that are unique to the legitimate conditions and also considering some other positive narrations does not constitute a violation of animal rights, and they should be interpreted according to certain conditions of their period.

Keywords: Islamic Law, Animal Rights, Killing of Dogs, Hadith Narrations.

GİRİŐ

Günümüz hayvan hakları hareketinde hayvanların yaşama hakları üzerinde ciddiyle durulmaktadır. Zamanımızda köpek katliamlarının kurumsal kimliği olan bazı müesseseler tarafından da gerçekteştirilmesi konunun daha da ehemmiyetini artırmıştır. İslâm'ın temel kaynakları olan sahih hadis kitaplarında köpeklerin öldürülmesine ilişkin bazı rivayetler, hayvanların özellikle köpeklerin yaşama

* Makale, TÜBİTAK tarafından desteklenen 114K809 nolu projenin bir çıktıdır.

** SDÜ. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, adnankosum@sdu.edu.tr

hakları noktasında İslâm hukukunun eleştiri konusu olmasına yol açmıştır.¹ Bu çalışmada fakihlerin Kur’ân-ı Kerîm ve ilgili hadisler hakkındaki yorum ve değerlendirmeleri ışığında söz konusu meselenin mahiyeti ortaya konulmaya çalışılacaktır. Genel olarak hayvanların yaşama haklarına önem veren İslâm hukukunda böylesi bir emrin verilip verilmediği şayet verilmişse niçin verilmiş olabileceğinin muhtemel nedenleri üzerinde durulacaktır.

I. KÖPEKLERİN ÖLDÜRÜLMELERİNE İLİŞKİN RİVAYETLER

Kur’ân-ı Kerîm’de köpeklerin öldürülmesine ilişkin herhangi bir nas mevcut değildir. Köpeklerin zikredildiği Kehf suresinde köpeğin insana arkadaşlık yaptığı² ifade edilir. Yine başka bir ayette avlanırken köpeklerden de faydalanılabileceği³ belirtilir. Arâf suresinde ise kimi insanların davranışları köpeklerin dillerini sarkı-tıp solumasına benzetilir.⁴

Köpeklerin öldürülmelerine ilişkin ifadeler sadece hadislerde geçmektedir. İslâm hukukunda hayvanların yaşama haklarına özen gösterilmesine ve buna ilişkin hükümlere rağmen, hadis külliyyatında Hz. Peygamber’in emriyle veya bilgisi dâhilinde köpeklerin öldürüldüğüne dair rivayetler mevcuttur. Bu hadislerden biri Abdurrezzak’ın (ö. 211/827) *Musannef*’inde naklettiği şu hadistir: “Hz. Muhammed Medine’deki köpeklerin öldürülmesini emretti. Medine kenarında bir kadının köpeği olduğu kendisine haber verildi. Hz. Muhammed de bunun üzerine oraya o köpeğin öldürülmesi için birini gönderdi. O da gidip o köpeği öldürdü.”⁵ Bir başka rivayette Sâlim b. Abdillâh babasından şöyle nakletmektedir: “Rasûlüllah (s.a.v)’in yüksek sesle köpeklerin öldürülmesini emrettiğini işittim. Av ve çoban köpeğinden başka tüm köpekler öldürülüyordu”. İbn Ömer (r.a)’den bir diğer rivâyete göre de, Hz. Peygamber, “Av ve çoban köpeğinden başka köpeklerin öldürülmesini emretti”⁶ denilerek av ve çoban köpekleri, öldürme emrinden istisna edilmektedir. Hadislerin bazı varyantlarında zirai alanların korunmasına yönelik olarak bulundurulmuş köpeklerin de genel hükümden hariç tutulduğu görülür. Abdullâh b. Muğaffel’den nakledilen bir diğer hadiste, Hz. Peygamber’in : “Köpekler şayet (canlı) soylarından bir soy olma-

1 Bu konuda örnek kabilinden bazı çalışmalar için bkz. Mohammad and The Dogs (<http://www.answering-islam.org/Silas/dogs.htm>), (15.06.2015); Daniel Pipes, True Reason Why Muslims Dislike Dogs, (<http://www.danielpipes.org/comments/120729>), (15.06.2015); İslamda Köpek Düşmanlığı, (<http://www.panteidar.wordpress.com/2013/01/02/islamda-kopek-dusmanligi>), (15.06.2015); Kara Köpek Şeytan mıdır? (<http://gencdergisi.com/3112-kara-kopek-seytan-midir.html>), (15.06.2015).

2 el-Kehf, 18/18-22.

3 el-Mâide, 5/4.

4 el-Arâf, 7/176.

5 Abdurrezzâk, *Musannef*, X, s. 432; Tahavî, Ahmed b. Muhammed b Semle Ebû Cafer, *Şerhu Maâni'l-Âsar*, 1. Bsk. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1399, IV, 53; Munâvî, Zeynuddin Muhammed Abdurrauf b. Tacî'l-ârifin b. Ali, *Feyzu'l-Kadir, Şerhu'l-Cami'is-Sağîr min Ehâdisi'l-Beşîri ve'n-Nezir*, 1. Bsk. el-Mektebetu't-Ticâriyetu'l-Kubrâ, Mısır 1996, IV, 406.

6 Buhârî, “Bed’u'l-Halk”, 14; Müslim, “Libas” 26, “Müsâkât”, 10; İbn Mâce, “Sayd” 1; Tirmizî, “Sayd”, 4; Nesâî, “Sayd”, 9.

saydılar, onların hepsinin öldürülmesini emrederdim. (Binaenaleyh, hepsini öldürüp nesillerini kurutmayın). Fakat onlardan bütün katıksız kara (köpekleri) öldürün!”⁷ dediği buyurulmaktadır. Meymûne’den aktarılan bir diğer rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Bir gün Cibril, bana gelip: “Biz köpek ve resim olan eve girmeyiz” demişti de o gün sabah olunca Rasûlullah (s.a.v) köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta yavru köpeklerin (eniklerin) bile öldürülmesini emretti.”⁸ Son hadis zahiren öldürme gerekçesini de belirtmektedir. Zikredilen hadislere baktığımızda, bazı istisnaları bulunmakla birlikte, Hz. Peygamber’in köpeklerin itlafi yönünde bir emrinin olduğunu açıkça görmek mümkündür. Bununla birlikte Hz. Peygamber’in mezkûr hadislerini anlamak açısından hangi şartlar altında, kime, neden, nasıl söylediği de önem arz etmektedir.

II. KÖPEKLERİN ÖLDÜRÜLMELERİ SORUNU

Esas itibariyle bir bütün olarak hadislere bakıldığında hayvanların öldürülmesi meselesi sadece köpeklere özgü bir sorun değildir. Hz. Peygamber köpeğin yanında bazı hayvanların da öldürülebileceğini belirtmiştir.⁹ Naslara ilk bakışta öldürme mutlak bir cevaz zannedilebilir. Ancak naslar üzerinde yapılacak dikkatli bir araştırmada hayvan öldürmeye verilen iznin mutlak olmadığı görülür. Benzer şekilde köpekler hakkında yukarıda zikredilen olumsuz rivayetlere dayanılarak köpeklerin itlafi ne İslâm hukukçuları ne de hadis şarihleri tarafından mutlak bir emir olarak telakki edilmemiştir. Zira bu rivayetlerdeki bir takım iç ve dış karineler ve mezkûr hadislerin dışındaki diğer bazı rivayetler öldürme emrinin mutlak olmadığını göstermektedir. Nitekim İbn Muğaffel’in rivayet ettiği hadisteki “Şayet köpekler de diğer ümmetler gibi bir ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim”¹⁰ şeklindeki ifadeden ve bütün zarar verici hayvanlar için söylenmiş olan “Beş tane hayvan ‘fasık’dır ki, Mekke’nin harem bölgesinde de öldürülebilir. Bunlar; fare, akrep, karga, çaylak ve saldırgan (akûr) köpektir” (bir rivayette: kişi ihramda da olsa bunları öldürebilir)¹¹ hadisinden köpeklerin öldürülme emrinin mutlak olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle öldürme normal köpekler hakkında varit olmuş bir emir değildir. Bütün potansiyel zararlı hayvanlarla ilgilidir. Zira fâsık ifadesi fakihler ve hadis yorumcuları tarafından a) faydasız olma, b) insanlara ziyete se-

7 Ebû Dâvûd, “Sayd”, 1, 3; Nesai, “Sayd”, 10; Tirmizî, “Ahkâm ve’l-Fevâid”, 4, “Sayd”, 16-17; İbn Mâce, “Sayd”, 1-2; Dârimî, “Sayd”, 3; Müsned, 4/85, 5/54, 56, 57. Hadisin bazı varyantlarında siyah köpeğin şeytan olduğu ifade edilmektedir.

8 Buhârî, “Bed’u’l-Halk”, 17; Müslim, “Libâs” 26; İbn Mâce, “Sayd” 1; Tirmizî, “Edeb” 44.

9 Erturhan, Sabri, “Hayvan Öldürme İle İlgili Fikhi Hükümler”, *Bilimname*, XVII, 2009/2, s. 99; Demirel, Harun Reşit, Köpek ve Diğer Bazı Hayvanların Öldürülmesine Cevaz Veren Hadislerin Değerlendirilmesi, *Mütefekkir, Aksaray Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, yıl:1, sayı:1, Bahar 2014, s. 67-102.

10 İbn Mâce, “Sayd”, 2; Tirmizî, “Ahkâm ve’l-Fevâid”, 4, “Sayd” 16; Ebû Dâvûd, “Sayd”, 1-3; Nesâî, “Sayd”, 10.

11 Buhârî, “Bed’u’l-halk”, 16; Müslim, “Hacc”, 9: 66-72, Ebû Dâvûd, “Hacc”, 40; Tirmizî, “Hacc”, 21; Nesâî, “Hacc”, 113; İbn Mâce, “İkâme”, 146, “Menâsik”, 91.

bep olup zarar vermeleri olarak yorumlanmıştır.¹² Bu da öldürme emrinin normal, sıradan köpekler hakkında olmadığını, öldürme emrinin konusu olan köpeklerin bazı vasıfları taşıması gerektiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle mutlak olarak gelen rivayetler mukayyet rivayetlere hamledilmelidir. Nitekim İmam Nevevî (ö. 676/1277), bu hadisi açıklarken, şu görüşlere yer verir: Âlimlerin büyük çoğunluğuna göre, hadiste geçen “el-Kelbû'l-akûr” (saldırgan köpek) kelimesi, bütün yırtıcı hayvanlar için geçerlidir. Çünkü köpeğin vasfı olarak geçen “el-akûr” kelimesi, yırtıcı/saldırgan anlamına gelir. Buna göre, hadiste geçen “yırtıcı köpek” tabiri, aslan, kaplan, kurt gibi genellikle yırtıcı hayvanlardan sayılanların hepsi için geçerlidir.¹³ Zira hadislerde kurt, aslan, kaplan ve pars¹⁴ gibi yırtıcı hayvanların da öldürülecek hayvanlar kapsamında geçtiği görülür.

İslâm hukukçuları hadiste geçen kelb-i akûr'a kıyasla insanların canlarına ve mallarına eziyet ve zarar veren bütün hayvanların öldürülmelerinin mübah olduğunu, zarar vermeyenlerin ise öldürülemeyeceklerini belirtmişlerdir.¹⁵ Bu bağlamda yine Hanefî fakihler tarafından eziyet vermediği takdirde evcil (ehli) köpeğin öldürülmesinin de helal olmadığı, öldürme emrinin mensuh olduğu ifade edilmiştir.¹⁶ Hanefilere göre Hz. Peygamber zamanında bir ara insanlar köpek edinmeye fazla meyletmişler, etrafta köpekler çoğalmış ve bu köpekler misafirlere ve dışarıdan gelen yabancılara (garibanlar) eziyet vermeye başlamışlar, bunun üzerine Hz. Peygamber köpek edinmeyi yasaklamıştır. Bu yasağa uymak zor gelince Hz. Peygamber, biraz daha sert bir tedbirle, köpeklerin öldürülmesini emretmiş ve satımını yasaklamıştır. Öldürme emri insanların alışkanlık haline getirdikleri köpek edinmeden vazgeçmeleri için verilmiştir.¹⁷ Diğer bazı rivayetler o dönemde evle-

- 12 Bazı bilginler ise “feseka” ifadesinin kelimenin kök anlamı olan “çıkılmak: harace” tan hareketle, söz konusu hayvanların öldürülmeleri yasak olan hayvanlar grubundan çıkarıldıkları için fâsik olarak nitelendirildiklerini ileri sürmüşlerdir ki bu takdirde de öldürme emri mutlak değildir. Merginânî, Ebu'l-Hasen, Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, Dâru'l-Kütüb-il-İlmiyye, Beyrut 1410/1990, I, 186; Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ, *Şerhu'n-Nevevi alâ Sahîhi Müslim*, Dâru'l-İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392, VIII, 114; Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekr Ebu'l-Fadl, *Tenviru'l-Havâlik*, el-Mektebe et-Ticâriyye el-Kübrâ, Mısır 1969/1389, I, 259; İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Tevîlu Muhtelifi'l-Hadîs*, thk. Muhammed Muhyiddin el-Asfar, el-Mektebü'l-İslâmî-Dâru'l-İşrâk, Beyrut 1989/1409, s. 164; Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Site*, XIII, 506, 516; Demirel, agm., s. 74.
- 13 es-Serahsî, Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rîfe, Beyrut 1406, IV, 90; Nevevî, *Şerhu'n-Nevevi*, VIII, 114-115. Akûr kelimesinin bazı metinlerde “kuduz” şeklinde tercüme edildiğini görmek mümkündür. Bu çeviri, kelimenin kök anlamı olan yırtıcılık ve saldırganlıkla uyumlu olmakla birlikte kapsam itibarıyla daha dardır. Zira kuduz olmadığı halde saldırgan olan köpekler de mevcuttur. Öte yandan kuduz köpeklerin öldürülmeleri için o dönemde ayrıca emir vermesi gerek olmadığı da aşîkârdır.
- 14 Sanânî, Muhammed b. İsmâil, *Sübilü's-selâm şerhu Bülüği'l-merâm*, Beyrut, 1960, II, 194; Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylu'l-Evtâr min Ehâdisi Seyyidi'l-Ahyâr Şerhu Muntaka'l-Ahyâr*, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1989, V, 32-35.
- 15 İbn Kudâme, Abdullah el-Makdisî, *el-Muğni*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Beyrut 1405, IV, 173; Burada Müstakimzâde bir hususa daha dikkat çekmektedir ki ona göre öldürülmesi gereken zararlı köpek aç ve susuz ise önce karnı doyurulur sonra öldürülür. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin b. Emîn Allâh, *Risâle fi Ahvâli'l-Kilâb*, (y.y.), (1131-1202/1719-1788), 32/b, 33/a.
- 16 Tahtâvî, Ahmed b. İsmâil, *Hâşiyetü't-Tahtâvî alâ Merâki'l-Felâh*, Mektebetü'l-Bâbi el-Halebî, Mısır, I, 485; Saçaklızade, Muhammed b. Ebû Bekr el-Mar'aşî, *Risâle fi İtlâfi'l-Kilâb*, 29b, Süleymaniye, A Tekelioğlu. Müstakimzâde, evcil ve eğitimli köpeğin haksız fiil sonucu öldürülmesinden dolayı diyet lazım geleceğini belirtmiştir. *Risâle fi Ahvâli'l-Kilâb*, 32/b.
- 17 Serahsî, *Mebsût*, XI, 235, XXIV, 24.

rin içinde köpek beslemelerin oldukça arttığı görüşünü desteklemektedir. Nitekim bir rivâyette şöyle denilmektedir: Sahâbîlerden birkaç kişi Huzaa'yı ziyarete gittiler. Kapıyı açtıklarında köpekler onların üstlerine sıçradılar. Onlar da kendi aralarında şöyle konuştular: “Bu köpekler bu adamın sevabından hiçbir şey geri bırakmaz. Her köpek onun sevabından bir kırâtı eksiltir.”¹⁸ O dönem, evlerin içinde birden fazla köpeğin yetiştirildiği rivayette geçen “اكلب” kelimesinden de anlaşılmaktadır. Çünkü *Eklub* (اكلب) kalıbı cemi killet kalıplarından olup karinesiz olunca on ve ondan aşağı bir sayıya delalet eder. Karineyle olunca on ve yukarisına da delâlet eder. Nitekim Saçaklızade (ö. 1145/1732) de köpeklerin öldürülmeleri konusundaki risalesinde, misafirlere, yoldan geçenlere saldırmalarını ve korkutmalarını da zarar kapsamında değerlendirmiştir.¹⁹ Malikilere göre, yırtıcı kurt gibi insana saldıran, eziyet eden bütün hayvanlar “yırtıcı köpek” anlamındadır ve öldürülmeleri caizdir. Fakat eziyet etmeyenleri öldürmek asla caiz değildir. Yine onlara göre, rivayetlerin av köpeği, sürülere ve ekili arazilere bekçilik yapma amaçlı köpek beslemeye izin veren kısımları öldürme emrini nesh etmiştir. Ancak saldırgan/yırtıcı köpeğin öldürülmesinde ittifak vardır.²⁰ Ebû Dâvûd, eziyet veren köpeklerin öldürüleceğini, eziyet vermeyenlerin öldürülmelerinin mekruh olduğunu belirtmiştir. Hanbelîlere göre, hayvanların zarar vermeyenlerinin zaruret olmaksızın öldürülmelerinin mübah olmadığı, mekruh olduğu ifade edilmiştir.²¹ Saçaklızade “hastalık taşıma”yı da zararlı olma veya zarar verme kapsamında değerlendirmiştir.²²

Diğer bazı rivayetlerde ise öldürülmesi emredilen köpeğin vasfı belirtilmiş ve şeytan olarak nitelendirilmiştir. İbn Kuteybe (ö. 276/889), Hz. Peygamber'in siyah köpeklerin şeytan olduğunu ifade etmesinin gayesini, bu nitelikteki köpeklerin insanlara en zararlı olanları ve yırtıcı olduklarını ve diğer köpeklere nazaran daha saldırgan olduklarını vurgulamak şeklinde yorumlamaktadır. Bunların yanında siyah köpeklerin yararının olmadığını, bekçilik ve avlanma gibi köpeklere özgü özellik ve yeteneklerin bulunmadığı biçiminde yorumlar da mevcuttur.²³ Benzer şekilde İbn Abdilber (ö. 463/1071) de öldürülmeleri emredilen siyah köpeklerin çoğunun zarar verici olduklarını, eğitilme kabiliyetlerinin olmadığını, bir diğer ifadeyle faydalarının olmadığını ancak zarar ve eziyetlerinin çok olduğu için şeytan diye nitelendiklerini ifade etmektedir.²⁴ Nitekim Arapların kültüründe siyah renk

18 Abdurrazzak, *Musanef*, X, 433.

19 Saçaklızade, *Risâle fi İtlâfî'l-Kilâb*, 29b, 30b.

20 Zürkânî, Muhammed b. Abd el-Bâkî b. Yûsuf, *Şerhu'z-Zürkânî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1411, IV, 478; Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim*, VIII, 114-115.

21 İbn Müflih, Ebû Abdillâh Muhammed, *el-Furâ*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1418, thk. Ebû Zehra Hâzım el-Kâdi, III, 325; Hattâbî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdurrahman, *Mevâhibü'l-Celîl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1398, I, 335.

22 Saçaklızade, *Risâle*, 29b, 30b.

23 İbn Kuteybe, *Tevîlu Muhtelifi'l-Hadis*, s. 158.

24 İbn Abdilber, Ebû Amr Yûsuf, *et-Temhid*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdülkebir el-Bekrî, Vüzâratü Umûmî'l-Evkâf veş-Şuûnî'l-İslâmiyye, Mağrib 1387, XIV, 229; Hattâbî, Ebû Abdullâh Şemsüddîn, *Mevâhibü'l-Celîl*, Beyrut 1992, III, 237.

uğursuz ve şerli varlıklara izafe edildiği için²⁵ hadislerdeki siyah köpek nitelemesiyle bu vasıftaki köpeklerin şerli ve zararlı olduklarının kastedilmesi mümkündür. Şâfîlilere göre, Hz. Peygamber önceleri bütün köpeklerin öldürülmesini emretmiş daha sonra, siyah olanlar hariç öldürülmelerini yasaklamıştır. Nihai olarak Şeriat, siyah olsun veya olmasın zararsız bütün köpeklerin öldürülme yasağı üzerine istikrar bulmuştur/kesinleşmiştir. Onlara göre, İbn Muğaffel'den rivayet edilen hadisin “Şayet köpekler de diğer ümmetler gibi bir ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim” şeklindeki ifadeleri bu nihâî yasağın delilidir.²⁶

Öte yandan Hanefî fakihlerden Cessâs'a (ö. 370/980) göre ise köpeklerin öldürülmeleri emri (Mâide, 5/4)²⁷ âyetiyle nesh edilmiştir.²⁸ Nevevî'ye göre de, Medine'deki köpeklerin itlâfını emreden hadisler mensuttur. O, zararlı olanlar dışında bütün köpekleri beslemenin caiz olduğunu belirtmiştir.²⁹ İbn Kuteybe'ye göre ise köpeklerin öldürülmesini emreden hadisler ile köpeklerin de insanlar gibi bir ümmet olduğunu bildiren hadisler arasında bir tezat yoktur. Bu durum köpeklerin öldürülmesinin emredildiği dönemde Medine'nin meleklerin vahiy için uğradıkları bir yer olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü melekler, köpek ve resim/heykelin buldukları yere girmezler. Hatta bir defasında Cebrail'in Medine'ye girmemesinin nedeni olarak, Hz. Peygamber'in evinde, torunları Hasan ve Hüseyin'e ait bir köpek yavrusunun bulunması gösterilmiştir.³⁰ İbn Kuteybe'nin bu yorumu bize, Hz. Peygamber'in köpekleri öldürme emrinin sadece kendi yaşadığı yer ve zamana özgü bir hadise olduğunu ihsas ettirmekte, mutlak anlamda, bütün zaman ve mekânlarda köpeklerin öldürülmelerinin emredilmediğini ortaya koymaktadır.³¹ Nitekim aynı kanaati bir Hanefî bilgini olan Saçaklızade de paylaşmakta, öldürme olayının sadece Medine'nin köpeklerine mahsus olduğunu, genelleştirilemeyeceğini, zira Medine'nin vahyin beşiği olduğunu ve meleklerin köpek bulunan evlere girmeyeceklerini belirtmektedir.³²

Benzer şekilde İbn Kuteybe, köpeklerin öldürülmeleri ile ilgili emrin/hadisın mutlak olarak anlaşıldığı ve bütün köpeklerin öldürülmesi şeklinde yorumlandığı takdirde diğer nasslarla çelişki teşkil edeceğini ifade etmektedir. Zira ayette yeryüzünde bütün canlı türlerinin (eko sistemin parçası olan) bir ümmet oldukları belir-

25 Ateş, Ali Osman, *Kur'an ve Hadislere Göre Şeytan*, İstanbul, 1996, s. 366.

26 Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim*, X, 235.

27 يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحْلَلْ لَهُمْ قُلْ أَحْلَلْ لَكُمْ الطَّيِّبَاتِ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْحَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحْلَلْ لَهُمْ قُلْ أَحْلَلْ لَكُمْ الطَّيِّبَاتِ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْحَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاسْمَ اللَّهِ سَرِيعَ الْحِسَابِ “Sana, kendilerine neyin helal kıldığını soruyorlar, de ki: Size temiz olanlar helal kılındı; Allah'ın size öğrettiği üzere alıştırıp yetiştirerek öğrettiğiniz avcı hayvanların sizin için tuttıklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anm. Allah'tan sakının, doğrusu Allah hesabı çabuk görür.”

28 Cessâs, Ebû Bekr, *el-Fusûl fi'l-Ustûl*, Vüzâratü Umûmî'l-Evkâf ve's-Şuûnî'l-İslâmiyye, thk. Uceyl Câsım en-Neşemî, Kuveyt 1405, II, 323.

29 Nevevî, *Şerh-i Sahîh-i Müslim*, X, 493-494.

30 İbn Kuteybe, *Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs*, s. 159.

31 Tekineş, Ayhan, *Hadisleri Anlama Problemi*, İstanbul 2002, s. 213.

32 Saçaklızade, *Risâle fi İtlâfi'l-Kilâb*, 31a.

tilmektedir.³³ Kezâ aynı ifade yani köpeklerin de diğer canlı türleri gibi bir ümmet oldukları Hz. Peygamber tarafından da dile getirilmektedir.³⁴ Hz. Peygamber bütün köpeklerin öldürülmesini emretseydi bu, hayvan neslinin yani bir ümmetin yok olması anlamına gelirdi ki bu durum hem ayetle hem de Hz. Peygamber'in bizzat kendi ifadesiyle tezat oluştururdu.³⁵ Bu yüzden konuya ilişkin rivayetler, Hz. Peygamber'in köpek neslinin tamamının değil, özellikle zararlı olanlarının öldürülmesini emrettiği şeklinde yorumlandığında diğer naslarla uyumlu ve isabetli olur. Bunun yanında öldürme emri, eğer mutlak anlamda yorumlansaydı, köpekleri öldürmek Müslümanlar üzerine yükümlülük olur ve bu durum köpek neslinin kurutulması anlamına gelirdi.³⁶ Hâlbuki Hz. Peygamber bu emrin geçici olduğunu beyan eder tarzda, “Şayet köpekler de diğer ümmetler gibi bir ümmet olmasaydı onların öldürülmesini emrederdim”³⁷ buyurmuş ve köpek neslinin yok olmasını istemediğini sarih bir tarzda beyan etmiştir.

Köpek ve diğer hayvanların öldürülmesini emreden rivâyetleri uzun uzun tartışan Mu'tezilî bilgin Câhız (ö. 256/869), Hz. Peygamber'in bir sebebe bağlı olmaksızın bu hayvanların öldürülmesini emretmesinin mümkün olamayacağını belirttikten sonra şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: “Muhtemelen o günlerde Medine'de bulunan köpekler yırtıcı ve saldırgan olup insanları ısırdukları ve Medine halkının çoğu köpekleri dövüştürdüğü ve onlarla kumar oynadıkları için olmalıdır.³⁸ Ona göre yırtıcı ve kuduz olan köpeklerin zararı, kurttan daha fazladır.³⁹ Câhız, köpeklerin öldürülme emrinin, genel ve mutlak olmadığını şöyle delillendirmektedir: “İnsanlar köpek edinmenin boş ve cahillik olduğu konusunda hem fikir değiller. İyiliği emredip kötülüğü yasaklayan kadılar, fakihler, abidler, valiler, zahitler, kâtipler, sorumlu ve yetkili olan kimseler, kendileri için isyan etme ve karşı gelme imkânı olmayan kimselerin evlerinde köpek beslediklerini gördükleri hâlde müdahale etmeme konusunda hemfikir olmalarının nedeni, Hz. Muhammed'in Medine'deki köpeklerin öldürülmesini emretmesinin bir nedeni olduğunu bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Şayet onun bir gerekçesi olmasaydı yukarıda zikredilen kişiler (kadı, fakih, zahit, abid vs.), isyankârlarla barış yapma konusunda ittifak etmemişlerdir. Hiçbir insanın, kendi aleyhine şahitlik yapan bir kişi hakkında evinde köpek beslediği için hâkimin yanında onu tenkit ettiği görülmemiştir. Hiçbir hâkimin de köpek beslediğinden dolayı şahitliğini reddettiği bir insan göremez-

33 el-En'âm, 6/38. “Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır (ümamün). Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler.” Ayrıca bk. [6, 59; 16, 89; 10, 61; 11,6; 29, 60; 34, 3; 36, 12].

34 İbn Mâce, “Sayd”; 2; Tirmizî, “Ahkâm ve'l-Fevâid”; 4, “Sayd” 16; Ebû Dâvûd, “Sayd”, 1-3; Nesâî, Sayd, 10.

35 İbn Kuteybe, *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis*, s. 126.

36 İbn Kuteybe, *Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis*, s. 157.

37 Müslim, “Müsâkât”, 47; İbn Mâce, “Sayd”, 2, 4; Tirmizî, “Ahkâm ve'l-Fevâid”, 4, “Sayd” 16-17; Ebû Dâvûd, “Sayd”, 1-3.; Nesâî, “Sayd”; 10; Dârimî, “Sayd”, 3.

38 Câhız, Ebû Osmân Amr b. Bahr, *Kitâbu'l-Hayvan*, (thk. Abdüsselâm Muhammed Harûn), 1965/1384, II, 296.

39 Câhız, *Kitâbu'l-Hayvân*, II, 298.

sin. Belki köpek edinme emredilseydi, ancak böyle bir durum ortaya çıkabilirdi.”⁴⁰ Câhız, köpeklerin öldürülmesi ile ilgili söz konusu rivayeti değerlendirmesini şöyle tamamlamaktadır: “Belki de Peygamber, köpek hakkındaki bu sözü, başka insanların sözü olarak anlatmıştır. Belki de o gün, böyle söylenmesi gereken bir neden ortaya çıkmıştır. Sonra insanlar bu sözü söylemeyi gerektiren nedeni bırakıp, sözü kesin bir hüküm gibi anlatmışlardır. Belki de bu sözün baş tarafı da vardı. İştien kimse, sadece sonunu duydu. Ya da Peygamberle bazı kişiler arasında bir olay geçmişti. Peygamber de olayla ilgili olarak böyle söyledi. Bütün bu varsayımlar mümkündür.”⁴¹

Esasen mezkûr görüşler içinde, köpeklerin öldürülmeleri ile ilgili olarak zikredilen rivayetlerin mensuh oldukları görüşleri, diğer bazı rivayetler göz önünde bulundurulduğunda daha isabetli görünmektedir. Hz. Peygamber’in bazı hadislerde susayan bir köpeğe ayakkabısıyla kuyudan su çekip içiren kişinin cennete gittiğini⁴², başka bir rivayette de fahişe bir kadının ayakkabısıyla susayan bir köpeğe kuyudan su çekip içirdiği için cennete gittiğini⁴³ haber veren rivayetleri bu kanaati açıkça desteklemektedir. Nitekim Hattâbî (ö. 388/988) de mezkûr hadislerin öldürmeyi emreden hadisleri nesh ettiği kanaatindedir.⁴⁴ Aslında fikhî açıdan bakıldığında bazı özel durumlarda öldürme, sadece hayvanlara has olmayıp insanlar için de söz konusu olabilir. Zira insanlardan da zararlı olan ve toplum için ciddî tehdit oluşturanların öldürülmelerini veya sürgün edilmelerini emreden âyetler bulunmaktadır: “Allah ve Rasûlüne karşı savaşan ve yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları veyahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut ta buldukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu onların dünyada çekecekleri rezilliktir. Ahirette ise onlara büyük bir azap vardır.”⁴⁵

Öte taraftan Hz. Peygamber’in tavsiye, emir ve uygulamalarında belli başlı zararlılar hariç,⁴⁶ hayvanların faydasız ve keyfî bir şekilde öldürülmesi, yaşama haklarına son verilmesi kesin surette yasaklanmıştır. Hayvanların yaşama haklarına son derece önem veren İslam hukukuna göre, masum bir hayvanın hayatına son verilebilmesi için meşru gerekçeler olmalıdır. Nitekim Dârimî ve Nesâî’nin, “Herhangi bir hayvanı fuzûlî yere öldürmenin hükmü” başlığı altında sundukları bir

40 Câhız, *Kitâbu'l-Hayevân*, II, 298.

41 Câhız, *Kitâbu'l-Hayevân*, II, 305.

42 Buhârî, “Bed’ul-halk”, 17, “Şîrb”, 9, “Vudû”, 33, “Mezâlim”, 23, “Edeb”, 27; Müslim, “Selâm”, 41, 153; Muvatta, “Sıfatu’n Nebî”, 23; Ebû Dâvûd, “Cihad”, 47; el-Askalânî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Dâru'l-Ma’rife, Beyrut 1379, thk. M. Fuâd Abdülbâki- Muhibuddîn el-Hatib, V, 42; Nevevî, *Şerh-i Sahih-i Müslim*, XIV, 241.

43 Müslim, “Selâm”, 41, “Tevbe”, 155; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 510.

44 Hattabî, hayvanların hedef tahtası edinilmesini yasaklayan rivayet de dahil (Müslim, “Sayd ve Zebâih”, 12) mezkur rivayetlerin köpeklerin öldürülmesini nesh ettiği kanaatindedir. Ona göre köpeklerle iyilik yapıldığında sevap varsa kötülük yapıldığında da günah vardır. Siyah köpeklerin şeytan olarak nitelendirilmeleri de öldürülmeleri için gerekçe teşkil etmez. Nitekim insanların ve cinlerin de şeytanları olmalarına rağmen katledilmeleri gerekmez. *Mevâhibu'l-Celil*, III, 236-237.

45 el-Mâide, 5/33.

46 Nitekim bunların ne olduğu yukarıda da zikredilmişti. Buhârî, “Bedu'l-halk”, 16; Müslim, “Hac”, 9: 66-72, Ebû Dâvûd, “Hacc”, 40; Tirmizî, “Hac”, 21; Nesâî, “Hac”, 113; İbn Mâce, “İkame”, 146, “Menâsik”, 91.

hadis-i şerifte “*Haksız yere bir serçeyi bile öldüren kıyamet günü Allah tarafından sorguya çekilir*”⁴⁷ buyrulur. Münâvî Hz. Peygamber’in burada serçeyi zikretmekle, büyük hayvanların hukukunun daha ehemmiyetli olduğuna dikkat çektiğini belirtir. Benzer bir hadiste Hz. Peygamber, “*Kim bir serçeyi boş yere sırf eğlence olsun diye öldürürse, kıyamet günü o serçe feryat ederek Allah’a şöyle seslenir: —Ey Rabbim! Falan beni gereksiz yere öldürdü, herhangi bir fayda için öldürmedi*”⁴⁸ buyurmaktadır. Bu nedenle boş yere hayvanları öldürmek büyük günahlardan sayılmıştır. Hz. Peygamber Allah katında günahların en büyüklerini sayarken hayvanların boş yere gerekçesiz olarak öldürülmelerini de dâhil etmiştir.⁴⁹ Abdullah b. Amr b. Âs’tan gelen bir rivayet ise: “*Rasûlullah buyurmuştur ki: “Allah, merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyleyse, sizler yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, semâda bulunanlar da size rahmet etsinler...”*”⁵⁰ şeklindedir.

Diğer taraftan, köpeklerin bulunduğu eve meleklerin girmeyeceğini bildiren hadislerin, Peygamber’in insanlığa sunduğu değerlere de ters düştüğü söylenebilir. Nitekim bazı âlimler köpeklerin bulunduğu eve meleklerin girmeyeceğini bildiren hadislerin⁵¹ Kur’ân’ın bazı âyetleriyle⁵² zıtlık teşkil ettiğini, söz konusu hadislerin “Bu evlere rahmet, bereket ve istiğfarla dolaşan melekler giremez. İnsanları muhafaza eden melekler girerler. Av, çoban ve bekçi köpekleriyle, beslenmelerine izin verilen köpeklerin buldukları yerlere bütün melekler uğrarlar”⁵³ şeklinde yorumlanmasının mümkün olduğunu, zira Kur’ân-ı Kerim’in diğer güzel şeyleri helal kıldığı gibi köpeklerle avlanmayı da helal kıldığını ileri sürmüşlerdir.

Öte yandan İbn Kuteybe ve İbn Abdilberr yorumlarında özellikle siyah köpeğin ve bunların “gözlerinin üstünde iki nokta gibi beyazı olan” larının öldürülmesinin emredilmesini, bunların en zararlı ve eğitimlerinin zor olmaları ile yorumlamaktadırlar. Mezkûr yorumlar isabetli olabilmekle birlikte söz konusu nitelikteki köpek türlerinin salgın hastalık taşımalarını ve hastalığın yaygınlaşmasına vesile olduğunu ve bu yüzden de Hz. Peygamber’in özellikle de bunların öldürülmesini emretmesi ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim Saçaklızade’nin “hastalık taşıma”yı da zararlı olma veya zarar verme kapsamında değerlendirdiğini⁵⁴ daha önce belirtmiştik. Zira hadislerin bazı varyantlarında siyah köpekler şeytan olarak nitelenmiştir. O günkü şartlarda Hz. Peygamber, bunları taşıdıkları

47 Nesâî, “Sayd”, 34, “Dahâyâ”, 42; Dârimî, Sünen II, 115; Beyhakî, Ahmed b. Ebi Bekr, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, , Mektebetü Dâru’l-Bâz, Mekke 1994/1414, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, IX, 279. Sözü edilen hadisin bazı varyantlarında “*haksız yere/gereksiz yere bir kuş veya daha küçük hayvan...*” şeklinde geçmektedir.

48 Nesâî, “Dahâyâ”, 42

49 Hâkim, *en-Neysâbüri, el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 1990/1411, II, 198; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, VII, 241.

50 Tirmizî, “Birr”, 16; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 58, 66.

51 Müslim, “el-Libâs ve’z-Ziyne”, 26, 81, 83; Buhârî, “Bed’u’l-Halk” 7, 17.

52 el-Mâide, 5/4. “*Kendileri için nelerin helal kıldığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah’ın size öğrettiğinden öğretilen avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin ve üzerine Allah’ın adını anın (besmele çekin). Allah’tan korkun. Allah’ın hesabı pek çabuktur.*”

53 Münâvî, *Feyzu’l-Kadir*, II, 490; Saçaklızade, *Risâle fi İtlâfî’l-Kilâb*, 29b.

54 Saçaklızade, *Risâle*, 29b, 30b.

mikroplardan ötürü şeytan olarak vasıflandırmış olabilir. Zira mikroplar gibi şeytanın temel özelliği zarar verici olmasıdır. Bilindiği gibi tüm köpeklerin derileri doğal olarak bakteri üretmekte, salyasında, etinde ve derisinde trişin denilen, kurt ve tenya olarak adlandırılan bağırsak parazitlerini barındırmakta olup, bu parazitler evlerde insanlar ve özellikle çocuklar için tehlike oluşturmaktadır.⁵⁵ Mikroskop âletinin ve bakterinin bilinmediği, teknolojinin henüz gelişmediği bir dönemde, Hz. Peygamber mikropları bilmektedir. Ancak o zamanki kültür ve bilgi seviyesi itibarıyla, çevresindekilerin de anlayacağı şekilde mikrobu şeytan diye nitelemiş olabilir. Dolayısıyla burada şeytan olarak nitelenenlerin bizzat köpekler değil taşıdıkları mikroplar olduklarını düşünmek de mümkündür.

Dikkat edilmelidir ki, zikredilen olaylar günümüzdeki hayvan barınaklarının, köpeklerin aşılama, ilaçlanma ve tedavi gibi imkânlarının olmadığı bir devirde cereyan etmiştir. Köpekleri öldürme o dönemde tek çaredir. Köpekler insanları ısırarak hastalıklara ve ölümlere sebebiyet verdiklerinden, başka bir ifadeyle kamu sağlığını tehdit ettiklerinden dolayı Hz. Peygamber'in böyle bir önleme baş vurduğu anlaşılmaktadır. Köpek beslemeye izin vermesinden ve köpeklere iyilik yapan kişilerin cennetlik olduklarını ifade eden hadislerden de anlaşılacağı üzere öldürme emri mutlak değildir. Kaldı ki günümüzde köpeklerin zararlarını bertaraf etmek için alternatifler de mevcuttur.

Genel anlamda hayvanların öldürülme yasağı sadece olağan durumlarda değil, olağanüstü durum olan savaş zamanlarında da caridir. "Allah Resulünün halifesi Hz. Ebu Bekir askeri komutanlarından birine şöyle söylemiştir: "Size (savaş kurallarına dair) şu on şeyi öğütüyorum. Kadını, çocuk, yaşlı ve hasta öldürmeyin. Ağaçları ne yakın, ne de kesin, özellikle meyve ağaçlarını. İssız yerleri bozguna uğratmayın. Hayvanları, yemek için hariç, öldürmeyin. Arıları yakmayın ve onları sürmeyin. Savaş esnasında el konulan malları çalmayın. Ve alçakça ticaret etmeyin."⁵⁶ İslâm savaş hukukundan anlaşılıyor ki, savaş esnasında bile, açlığı giderme ihtiyacı dışında, hayvanları öldürmeye izin yoktur.⁵⁷ Bunun arkasında yatan anlam, İslâm'ın, genel olarak doğanın ve özellikle hayvanların savaşın mağduru olmaması ve yaşama haklarına riayet edilmesi gerektiğidir.

55 Hidatik kist veya köpek kisti denilen parazit hastalığı, halk sağlığını ve ulusal ekonomiyi etkileyerek ciddi problemler oluşturur. Başta karaciğer olmak üzere bütün organlara yerleşebilen kist, yıllar içerisinde büyümeye devam edip, çevredeki dokulara baskı yapmakta, doku ölümlerine ve yerleştiği organda fonksiyon kaybına sebep olmaktadır. Köpek insanlara infeksiyonu taşıyan en önemli kaynaklardan biridir. Kaypmaz, Ayşenur, Hidatik Kist: Epidemiyoloji, Bulaşma ve Korunma Yolları, s. 284-285, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Hepato-Bilier Sistem ve Pankreas Hastalıkları Sempozyum Dizisi No: 28 • Ocak 2002; s. 285-299; Muharrir, Muvaffak, Köpekle Gelen Tehlike: Hidatik Kist Hastalığı, <http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/kopek-gelen-tehlike-mayis-2012.html>. (21.07.2015).

56 Şevkâni, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylü'l-Evtâr mine'l-Ehâdisi Seyyidi'l-Ahyâr şerhu Müntekâ'l-Ahbâr, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye*, Beyrut, t.y., VII, 248-249. (Şevkâni, söz konusu hadisin Malik'in Muvatta'sında da geçtiğini belirtmekle beraber biz, hadisi bu şekilde tespit edemedik.)

57 İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Mısır 1347/1352, VII, 294-295.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızda ortaya koyduğumuz bütün yorumlardan sonra şunu diyebiliriz ki, nasslar, çevresel dengeye ve hayvan haklarına önem vermiş ve zararlı olabilecek hayvanların potansiyel zararlarından dolayı öldürülmelerine ruhsat vermiştir. Hz. Peygamber'in öldürülmelerine cevaz verdiği hayvanlar ile Medine'deki köpeklerin öldürülmesini emretmesi, fiilî zararlarından dolayı olup soylarını yok etmeye yönelik bir girişim değildir. Aksi takdirde Hz. Peygamber, : “*Şâyet köpekler de sizin gibi bir ümmet olmasaydı onların öldürülmelerini emrederdim. Onlardan sadece koyu siyahlarını öldürün*”⁵⁸ buyurmazdı. Medine'deki köpekleri itlâf emri, köpeklerin Medine'de kontrolsüz bir şekilde çoğalmaları ve yolda yürüyenlere, evlerde oturanlara, ihtiyaçları için Medine dışına çıkanlara eziyet vermeleri ve Medine'de birçok hastalığa sebep olmaları üzerine Hz. Peygamber'in onların bu fiilî zararlarına karşı koruma tedbirleri alması⁵⁹ şeklinde yorumlanabilir. Böylesi bir emir, Hz. Peygamber döneminin o kesitinde kuduz vakalarının yaygınlık kazandığını da akla getirmektedir.

Aynı şekilde hadislerin bağlamından Medine halkının köpeklerden ciddi sıkıntı çektikleri ve Hz. Peygamber'e şikâyet ettikleri anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerin bir kısmında bazı köpeklerin istisna edildiği veya öldürülmelerinin daha sonra kesin olarak yasaklandığı şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, köpeklerin itlafına ilişkin rivayetlerin saldırgan ve kuduz köpeklerle ilgili oldukları bârızdır. Nitekim Nevevî bu yorumu destekleyici tarzda, Hz. Peygamber'in bu emri vermesinde köpeklerin topluma eza vermesinin etkili olduğunu, sonraki yasaklamanın da bunu gösterdiğini⁶⁰ ifade etmektedir.

Sonuç olarak hayvanların öldürülmesini ifade eden hadislerin özel durumlara has olduğunu, Kur'an ve sünnetin hayvanlarla ilgili genel yaklaşımından ve bunların yanı sıra naklettiğimiz hadislerden anlamak mümkündür. Hanefî ve Şâfiî fakihler özel durumların daha sonra ortadan kalktığı kanaatini taşıdıkları için köpeklerin öldürülmesine ilişkin rivayetlerin neshedilmiş olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak nasların bütünü göz önünde bulundurduğunda anlaşılmaktadır ki, hayvanların yaşamlarını hiçbir meşru sebep olmadan sonlandırmak ciddi bir hayvan hakları ihlâlidir. Uhrevî sorumluluğu muciptir. Aksine zararlı olanlar dışında köpekler de dâhil bütün canlıların hayatının korunması gerekmektedir.

Kısaca, zahiren hayvanlara karşı iki farklı bakış açısını sergileyen söz konusu hadislerin arka planları iyi okunduğunda, Hz. Peygamber'in köpeklere karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olmadığı, aksine köpekler dâhil bütün hayvanlara karşı merhamet sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır.

58 Ebû Dâvûd, “Sayd” 3, 21; Tirmizî, “el-Ahkâm ve'l-Fevâid”, 3-4; İbn Mâce, “Sayd”, 2; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IV, 43.

59 Eymen el-Âmilî, *Hukûku'l-Hayvân fi'l-İslâm*, II, 46-47.

60 Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, X, 239; el-Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib, *Avnu'l-Ma'bûd*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1415, VIII, 35.